

Propozycja badań przedprojektowych dla obiektów będących pod ochroną konserwatorską – studium przypadku

Proposal of pre-design studies for objects under conservation protection – a case study

mgr inż. arch. Rafał Stabryła (ORCID: 0000-0001-9733-8793), dr hab. inż. Anna Ostańska, prof. uczelni (ORCID: 0000-0002-1789-4288), Politechnika Lubelska

DOI: 10.5604/01.3001.0054.1336

Streszczenie: Balkony, w eksploatowanych 60-letnich budynkach wielorodzinnych, znajdujących się pod ochroną konserwatorską budzą zastrzeżenia, a wiele z nich, według okresowych przeglądów budynków, jest w stanie awaryjnym [1]. Straciły funkcjonalność, gdyż się zużyły [2], choć większego znaczenia nabrały w czasie izolacji społecznej wynikającej z pandemii. Zaproponowano schemat zakresu badań przedprojektowych dotyczący oceny stanu zachowania balkonów w budynkach będących pod opieką konserwatorską i określono wariant dalszego działania naprawczego dla zarządcy.

Słowa kluczowe: balkony w strefie ochrony konserwatorskiej, badania przedprojektowe, działania naprawcze, bezpieczeństwo i komfort użytkownika

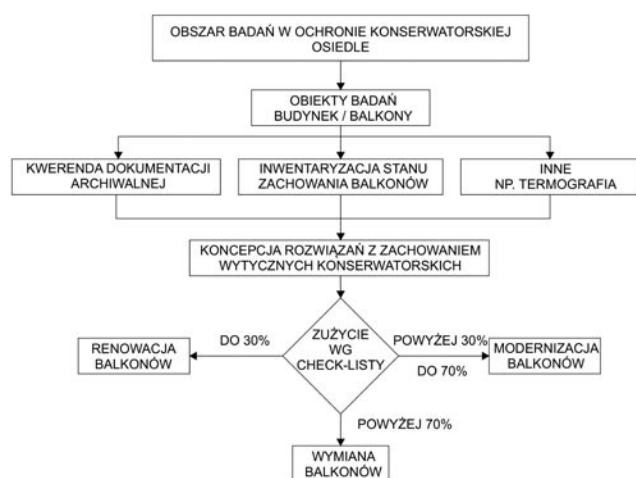
Abstract: Balconies in operated 60-year-old multi-family buildings under conservation protection raise concerns, and many of them, according to periodic inspections of buildings, are in a state of emergency [1]. They lost their functionality as they wore out [2], although they became more important during social isolation resulting from the pandemic. A scheme of the scope of pre-design research was proposed for assessing the state of preservation of balconies in buildings under conservation care, and an option for further corrective action for the manager was identified.

Keywords: balconies in conservation zone, pre-design studies, corrective measures, safety and comfort of use.

1. Wprowadzenie

Balkony w budynku wielorodzinnym z lat 60. XX wieku są elementem, zaraz po dachu, najbardziej narażonym na warunki atmosferyczne. Mieszkańcy wprowadzili wiele samowolnych „ulepszeń”, a zarządcy, podczas docieplania ścian, zmniejszyli

ich powierzchnię użytkową. W celu określenia możliwości bezpiecznego użytkowania obiektu, znajdującego się w strefie ochrony konserwatorskiej, ustalenia wymaga stan zachowania balkonów, co przedstawiono na przykładzie budynków wielorodzinnych autorstwa Z. i O. Hansenów. W artykule podjęto próbę wskazania niezbędnego zakresu badań przedprojektowych, przy zachowaniu walorów historycznych, które mogą być pomocne w rozwiązywaniu problemów zużycia technicznego i moralnego balkonów.

Rys. 1. Schemat zakresu badań przedprojektowych dla balkonów w strefie ochrony konserwatorskiej (opracowanie własne)

2. Badania przedprojektowe obszaru i wybranych elementów obiektów znajdujących w strefie ochrony konserwatorskiej

Propozycję schematu postępowania w ocenie stanu technicznego balkonów dla obiektów znajdujących się pod opieką konserwatorską przedstawiono na rysunku 1.

W kroku 1 dokonano wyboru obszaru badań (np. osiedle), który znajduje się pod ochroną konserwatorską i zapoznano się z wytycznymi konserwatorskimi. W kroku 2 ustalono z zarządcą wybór obiektów badań [3]. W kroku 3 dokonano kwerendy archiwalnej dokumentacji, w tym: pierwotnej dokumentacji

projektowej, protokołów z przeglądów okresowych [4, 5], opracowań dotyczących stanu technicznego balkonów [6, 7], działań technicznych i termomodernizacyjnych [8]. Wykonano badania in situ, w tym inwentaryzację oryginalnej wartości balkonów znajdujących się w budynkach wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ). Obciążeń próbnych balkonów nie zaakceptował konserwator zabytków. Trwałość balkonów [9, 10] określono na podstawie wstępnych badań termograficznych. Ocena balkonów dotyczyła stanu zachowania wartości technicznych i historycznych. Skupiała się głównie na potrzebie ukierunkowania możliwości naprawczych [11, 12], tj. odtworzenia lub propozycji wymiany z odtworzeniem oryginalnego stylu. Dlatego w kroku 4 zaproponowano koncepcje rozwiązań, z zachowaniem wytycznych konserwatorskich, które obejmowały analizę bezpieczeństwa i współczesnych potrzeb użytkowników. W kroku 5 opisano zużycie balkonów, poprzez wyspecyfikowanie czynników mających wpływ na aktualny stan zachowania [13]. Opracowana przez autorów wielokryterialna Check-lista umożliwi zarządcy ustalenie priorytetu działań dla balkonów w obiektach wpisanych do GEZ. Subiektywna ocena występowania poszczególnych czynników, w skali 0–1, potwierdzona w tabeli odpowiedzią „TAK”, umożliwiła przyjęcie trzystopniowego kryterium, określającego procentowe zużycie stanu zachowania elementu, w obiekcie będącym pod opieką konserwatorską (tab. 1).

Tabela 1. Ocena występowania czynników, według Check-listy, w obiekcie wpisanym do GEZ

Kryterium	Procentowe zużycie	Wariant
I	Do 30%	Renowacja
II	Powyżej 30% do 70%	Modernizacja
III	Powyżej 70%	Wymiana

W zależności od uzyskanego wariantu należy opracować szczegółowe rozwiązania naprawcze [13–19], co nie jest przedmiotem niniejszego artykułu.

3. Studium przypadku – zakres badań przedprojektowych dla balkonów w strefie ochrony konserwatorskiej

Zastosowanie schematu badań przedprojektowych (rys. 1) i sposobu postępowania przedstawiono na przykładzie osiedla im. J. Słowackiego w Lublinie, gdzie wybrano dwa budynki wielorodzinne, w których znajduje się w sumie 496 balkonów.

3.1. Krok 1. Wybór obszaru badań w strefie ochrony konserwatorskiej

Obszarem badań jest osiedle w Lublinie oparte na oryginalnej koncepcji Linearnego Systemu Ciągłego (LSC), zaprojektowane przez Zofię i Oskara Hansenów w latach 1960–1963. Realizacja w latach 1964–1972 [20]. Osiedle, dzięki LSC, wpisano na listę Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Lublin [21]

(GEZmL). Główne ciągi zabudowy stanowią trzy wieloklatkowe 5-kondygnacyjne budynki o kształcie falistym, budynki klatkowe oraz punktowe 5- i 11-kondygnacyjne. Ochrona obejmuje całe osiedle, jako przykład „Formy otwartej”. Ideą było stworzenie architektury przyjaznej ludziom. Dodatkowo obszar objęto ustaleniami ochrony na podstawie Uchwały Nr 1688/LV/2002 [22] w sprawie – MPZPmL – część II, gdzie w § 69 ust. 2 pkt 1, gdzie stwierdzono, iż: „ochronie podlegają zasadnicze formy i układy ..., zachowanie substancji architektonicznej określającej tożsamość powyższych zespołów.”

3.2. Krok 2. Wybór obiektów badań w strefie ochrony konserwatorskiej

Wybrano budynki wielorodzinne, zaprojektowane w duchu idei O. Hansena, jako elementy LSC, przesunięte względem siebie. Dowolne kształtowanie wnętrza, ułatwiał podłużny układ konstrukcyjny ścian nośnych w poszczególnych traktach i szkieletowa żelbetowa konstrukcja wypełniona bloczkami z betonu komórkowego. Analizie poddano stan zachowania balkonów (rys. 2) w dwóch 5-kondygnacyjnych budynkach wieloklatkowych, składających się z połączonych prostopadłościanów. Mając na uwadze ochronę konserwatorską osiedla, oceny wymaga nie tylko stan techniczny, ale i oryginalna forma (rys. 3) oraz wygląd balkonów.

Rys. 2. Os. J. Słowackiego, fragment elewacji budynku, Lublin 2022 r.

Rys. 3. Oryginalny balkon; opis w tekście

Stan techniczny i zachowanie oryginału balkonów, są istotne ze względu na zmienne warunki atmosferyczne i różne, zgodne z nurtem „Formy otwartej”, „ulepszenia” wprowadzane przez mieszkańców. Od południowej strony znajdują się główne wejścia do klatki schodowej i nierównomierne rozmieszczone balkony, o dwóch różnych długościach, stanowiących charakterystyczny wystrój elewacji. W balkonach zastosowano pionowe elementy prefabrykowane, w ramie stalowej kotwionej do ściany z betonu komórkowego. Prefabrykowana płyta żelbetonowa balkonu – TT jest oparta na pionowej konstrukcji ścianek bocznych i ścianie zewnętrznej budynku. Ramy stalowo-betonowe balkonów, od czoła górą, usztywniono wzdłużnie – deską sosnową (rys. 3). Ten niepowtarzalny wzór konstrukcji balkonów i wygląd zewnętrzny budynków jest pod ochroną konserwatorską w GEZmL.

3.3. Krok 3. Rozpoznanie stanu zachowania

Niezbędne dla rozpoznania stanu zachowania jest: przeprowadzenie kwerendy dokumentacji archiwalnej i inwentaryzacja stanu zachowania balkonów.

Kwerenda dokumentacji archiwalnej

Obiekty badań są elementem obszaru zabytkowego założenia urbanistycznego osiedla mieszkaniowego, które Miejski Konserwator Zabytków (MKZ) ujął w GEZmL. Opinia MKZ [23] potwierdza, że: „osiedle, w całości i każdym szczególe, ... jest urzeczywistnieniem opracowanej przez Hansena koncepcji „Formy otwartej” ... , gdzie rolą architektury jest kształtowanie miejsca, które będzie tłem dla ... zmieniających się potrzeb społecznych.” „Odbiorca jest jednocześnie widzem i aktorem życia społecznego... ma brać czynny udział w ... budowie kontekstu. Dzięki temu obiekt jest w ciągłym procesie i jest nieprzerwanie aktualny”.

Inwentaryzacja stanu zachowania balkonów

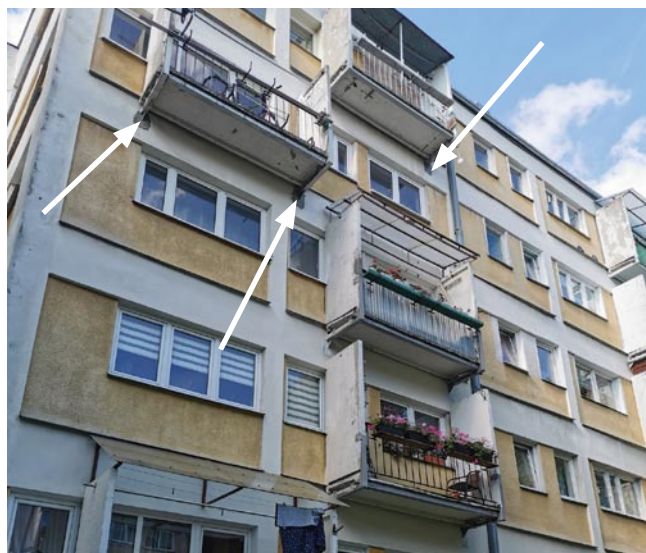
Niezbędne działania przedprojektowe, dotyczące balkonów, w obiekcie wpisanym na listę GEZmL, podano na podstawie:

- analizy szczegółowych rysunków technicznych i zgodności realizacji, dotyczącej sposobu oparcia/połączenia poszczególnych elementów płyt balkonowych z konstrukcją budynku;
- oceny stanu samodzielnie wykonanych przez mieszkańców remontów balkonów (przeróbki i naprawy) [24], realizowanych w duchu „Formy otwartej”;
- analizy jakości dotychczasowych działań termomodernizacyjnych zarządcy, w zakresie ocieplenia ścian – bez kompleksowego remontu lub modernizacji balkonów – niekorzystnie zawężając w nich przestrzeń użytkową.

Na podstawie przeprowadzonych analiz i ocen stwierdzono, że po 60 latach chronione przez służby konserwatorskie samonośne konstrukcje stalowo-betonowe z prefabrykowaną płytą balkonową TT zużyły się funkcjonalnie i technicznie.

Remonty poprawiły bezpieczeństwo użytkowania balkonów, ale są niewystarczające. Zużycie funkcjonalne, wynika z rozwiązań użytkowych balkonu, w stosunku do aktualnie projektowanych i realizowanych standardów, szczególnie pod kątem spełniania oczekiwań użytkowników. Podczas oględzin przeprowadzonych w latach 2021–2022, w stosunku do stanu pierwotnego balkonów stwierdzono, że działania mieszkańców mieszczą się w duchu „Formy otwartej”. Osłabienie stabilności balkonu wynika z usunięcia górnej deski dystansowej pomiędzy ściankami stalowo-betonowymi balkonu, na których oparto płytę TT. To może zagrażać bezpieczeństwu użytkowania. Zgodnie z instrukcją ITB [24]: „Jeśli balkony znajdują się w wyjątkowo złym stanie technicznym...” „Kontrola stanu konstrukcji balkonów ... w ramach przeglądu okresowego sprowadza się do dokładnych badań wizualnych głównych i drugorzędnych elementów konstrukcji”. Oznacza to, że: „Okresowe kontrole techniczne balkonów ... powinny obejmować ich konstrukcję nośną (płyty, elementy wsporcze) konstrukcję balustrad, elementy wykończeniowe (tynki, posadzki, obróbki blacharskie) i elementy odwadniające oraz warunki pracy i eksploatacji”; co uwzględni check-lista.

W analizowanym przypadku zużycie techniczne [25] (fizyczne) jest funkcją zużycia wszystkich elementów balkonu w budynku wielorodzinnym zarówno konstrukcyjnych, wykończeniowych, jak i montażu dodatkowego wyposażenia czy instalacji, np. krat, jednostek klimatyzacji. Balkony ulegają naturalnej degradacji, co zmienia ich wartość użytkową i ma bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo całego budynku. Właściwa diagnoza problemów stanowi podstawę utrzymania poszczególnych elementów balkonu i budynku w należytym stanie technicznym. Analizowane balkony, w okresie 60-letniego okresu użytkowania były wielokrotnie remontowane. Wprowadzano też dodatkowe elementy

Rys. 4. Lokalne wzmocnienia balkonów dotyczące kotwienia dolnej części ramy stalowej do ściany; przecieki płyty balkonowej, Lublin 2022 r.

Fot. Anna Ostasńska

Fot. Anna Ostańska

Rys. 5. Po termomodernizacji zmniejszono powierzchnię użytkową balkonów, wymieniono część elementów skorodowanej ramy stalowej, Lublin 2022 r.

kotwienia ramy balkonu do ścian (rys. 4) i wzmocnienia, a nawet częściową wymianę stalowej konstrukcji ram i podchwycenie płyt TT (rys. 5), które aktualnie wymagają nadal pilnych działań naprawczych. Wzmocnienia częściowo sprawdziły się technicznie, ale ich trwałość, ze względu na wieloletnie przecieki, powstałe w wyniku braku izolacji, wpływają na destrukcję prefabrykowanych płyt balkonowych TT i wymagają gruntownej naprawy lub wymiany. Zgodnie z wytycznymi instrukcji ITB [24] określono stan zużycia technicznego [26, 27] balkonów – jako zły. Potwierdzają to również roczne protokoły przeglądów okresowych [28].

Wykonano diagnostykę [29] i ocenę balkonów [30, 31]. W celu oceny stanu kotwienia wykonano odkrywki (18.01.2023 r.). Wyniki potwierdziły brak opłacalności dalszego wzmocnienia i potrzebę sukcesywnej wymiany balkonów, np. na dostawne.

Termografia balkonów

28.02.2023 r. (rys. 6) wykonano badania termograficzne wybranych budynków i balkonów. Pomiaru dokonano za pomocą kamery termowizyjnej FLIR B20. Przyjęto warunki środowiskowe i określone zasady realizacji. Zwrócono uwagę na to, aby przed upływem 6–8 godzin nie badać ścian nasłonecznionych. Wiatr był słaby i bardzo słaby, o kierunku południowo-zachodnim i prędkości mniejszej niż 2 m/s. Temperatura w pomieszczeniach wynosiła ok. 20°C i nie była regulowana przez 4 godziny przed badaniami. Do analizy termogramów użyto narzędzia analitycznego z programu ThermaCAM Reporter2000.

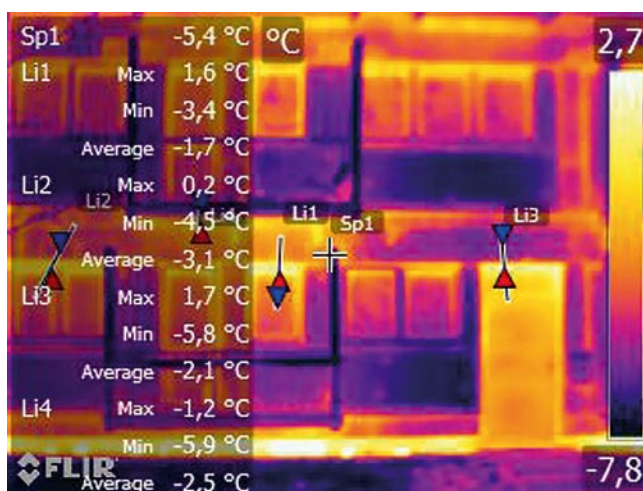
Na tej podstawie stwierdzono, że różnica temperatur (rys. 7) wynosi: w nadprożach 5K, w strefie balkonu i drzwi wejściowych 7K, a w nadprożach okien piwnicznych ponad 10K.

Fot. Anna Ostańska

Rys. 6. Fragment elewacji budynku wielorodzinnego; po ociepleniu I etapu, Lublin 2023 r.

Fot. Anna Ostańska

Rys. 7. Termogram do rysunku 6, mostki termiczne w nadprożach, gładkach oraz w strefie cokołu i pod płytą balkonową; słabe termicznie drzwi wejściowe; opis temperatur w tekście

Z przeprowadzonych badań termograficznych (rys. 7) wynika, że balkony i ściany podłużne wymagają działań termomodernizacyjnych oraz likwidacji pozostawionych mostków termicznych.

3.4. Krok 4. Koncepcja rozwiązań z zachowaniem wytycznych konserwatorskich

Z praktyki inżynierskiej i eksperckiej wynika, że w obiekcie wpisanym na listę GEZmL, przy ocenie stanu technicznego elementu budynku, należy uwzględniać wytyczne konserwatorskie, stan zachowania zabytku i dostępne technologie. Działania projektowe należało poprzedzić szeregiem działań przedprojektowych, w tym kwerendą dokumentacji i aktualną oceną stanu technicznego z uwzględnieniem walorów historycznych, urbanistycznych i architektonicznych. Na tej podstawie stwierdzono i za MKZ [28], że: „Stan techniczny balkonów na osiedlu ... wymaga wymiany konstrukcji...”, „... balkony, poprzesuwane względem siebie, ... miały na celu indywidualizację ... poszczególnych budynków, ... zgodnie z koncepcją „Formy otwartej”. „Prace przy balkonach są istotne z punktu widzenia zarówno bezpieczeństwa

(aktualnie balkony znajdują się w bardzo złym stanie technicznym, graniczącym z katastrofą budowlaną) [32, 33, 34] jak również ich powiększenie i przekrycie odpowiednio rozwiązanymi daszkami, da możliwość właściwego, pełniejszego korzystania z balkonów przez mieszkańców, ... Planowana modernizacja winna stanowić działania, które będą dostosowane do potrzeb mieszkańców aktualnie oraz w kolejnych pokoleniach...". W związku z tym wykonano kwerendę dokumentacji archiwalnej, eksploatacyjnej i inwentaryzującą budynków/balkonów, wraz z oceną stanu technicznego i zachowania oryginału. To stanowiło podstawę wykonania koncepcji projektu modernizacji balkonów, w kierunku wymiany, zastosowanie nowych technologii i zwiększenie głębokości (wysięgu do 130 cm) balkonów. Ochrona konserwatorska [23] kwalifikuje pozostałe wymiary balkonów (szczególnie szerokość) i ich usytuowanie do zachowania. Na podstawie koncepcji, wstępnie zaakceptowanej przez MKZ w Lublinie, opracowano projekt zagospodarowania terenu i projekt architektoniczno-budowlany, wymagane do uzyskania pozwolenia na budowę oraz projekt techniczny, który jest podstawą do realizacji planowanej modernizacji. Projekty zaopiniował MKZ, w kwestii ochrony dziedzictwa kulturowego. Nie jest to jednak równoważne z uzyskaniem

decyzji administracyjnej i nie upoważnia do rozpoczęcia robót w obiekcie/obszarze historycznie chronionym. Dlatego niezbędne jest uzyskanie wszelkich uzgodnień i pozwoleń, oraz zgłoszenie rozpoczęcia i zakończenia robót wymaganymi przepisami prawa [28].

3.5. Krok 5. Analiza zużycia stanu technicznego balkonów, według Check-listy

Ustalenie zakresu działań naprawczych wymaga każdorazowo określenia aktualnego zużycia technicznego balkonów. W tym celu sporządzono Check-listę, wskazując słabe punkty tych elementów budynku, co szczegółowo przedstawiono w tabeli 2.

Na podstawie analizy wielokryterialnej (tab. 2) stwierdzono, że pomimo podejmowania w trakcie użytkowania wielu działań naprawczych, w tym wzmocnienia lub/i częściowej wymiany skorodowanych elementów balkonów, aktualne zużycie elementów balkonów wynosi ponad 70%. Na podstawie dostępnych źródeł: klasyfikacja stanu jako zły oznacza zużycie od 51 do 70%, a to z kolei implikuje fakt [35, 36], że: „w elementach występują znaczne uszkodzenia, ubytki i właściwości wbudowanych materiałów mają obniżoną klasę. Wymagany kompleksowy remont kapitalny względnie

Tabela 2. Ocena zużycia prefabrykowanych balkonów podwieszanych, na podstawie [24] (propozycja własna)

Lp.	Check-lista balkonów 1964-72 – według indywidualnego projektu Hansena 1960-63	Tak	Nie
1.	Ugięcia końców płyty balkonu opartej na ramie stalowej		1
2.	Zarysowania żelbetowych elementów balkonu, górna powierzchnia balkonu/styk ściana		1
3.	Spękania lub ubytki na dolnej powierzchni i na obrzeżach konstrukcji balkonu		1
4.	Uszkodzenia korozyjne stalowych elementów konstrukcji balkonu (ramy stalowej, marek lub nakładek kotwionych w ścianie)	1	
5.	Zawilgocenia/przebarwienia/złuszczenia na dolnej powierzchni/obrzeżach balkonu	1	
6.	Wysolenia na dolnej powierzchni balkonu lub na obrzeżach balkonu	1	
7.	Porastanie roślinności na górnej powierzchni balkonu	1	
8.	Spękania, wysadziny, ubytki na płycie balkonowej		1
9.	Brak właściwych spadków, zastoiny wody na powierzchni płyty	1	
10.	Spękania lub wykruszenia wokół miejsc osadzenia słupków balustrady		1
11.	Korozja lub ubytki stalowych elementów balustrad	1	
12.	Spękania lub ubytki elementów wypełniających szkieletową konstrukcję balustrady – płyty boczne z betonu wypełniające samonośną ramę stalową	1	
13.	Luźne osadzenie ram stalowych i balustrad w ścianie zewnętrznej lub odcięcie od ściany podczas ocieplania budynku		1
14.	Braki obróbek blacharskich	1	
15.	Zawilgocenia ścian zewnętrznych na obrzeżu lub wzdłuż styku z płytą balkonową	1	
16.	Zawilgocenia warstw posadzkowych w mieszkaniu przy progu drzwi balkonowych	1	
17.	Przemarzanie naroża ścian zewnętrznych i stropu poniżej płyty balkonowej	1	
18.	Dodatkowe warstwy nawierzchniowe, np. wtórnie okładziny ceramiczne z wyrównaniem spadku	1	
19.	Zabudowa balkonu samonośnymi ściankami osłonowymi na ramie stalowej	1	
20.	Nadmierne obciążanie użytkowe płyty balkonowej przekraczające wartość normową, dociążenie dodatkowymi warstwami lub urządzeniami	1	
21.	Montaż wtórny urządzeń w postaci krat stalowych, anten, klimatyzatorów itp.	1	
	Suma z 21: stwierdzono 71% czynników	15	6

wymiana". To potwierdza konieczność kwalifikacji 60-letnich balkonów do wymiany, ze względów bezpieczeństwa. MKZ wydał pozytywną opinię [28] dotyczącą wymiany balkonów, pod warunkiem zachowania odpowiednich walorów architektonicznych, historycznych i społecznych oraz po dopełnieniu procedur administracyjnych.

4. Podsumowanie

W artykule podano oryginalny schemat działań przedprojektowych (Pp) dla obiektów znajdujących się pod ochroną konserwatorską, co ujęto w 5 krokach.

Studium przypadku wdrożenia schematu działań Pp z wykorzystaniem wielokryterialnej oceny potwierdziło, że remonty i modernizacje skutecznie wpłynęły na stan bezpieczeństwa użytkowania balkonów, mimo to potwierdzono występowanie ponad 70% czynników (Check-lista). Oznacza to, że po 60 latach użytkowania balkony, stanowiące oryginalne samonośne konstrukcje stalowo-żelbetowe z prefabrykowaną płytą TT, wpisane w GEZmL, zużyły się technicznie i mogą zagrażać bezpieczeństwu użytkowników. Należy je wymienić, uwzględniając potrzeby bezpieczeństwa i mieszkańców wraz z zachowaniem oryginalnego stylu.

60-letnie balkony zużyły się, gdyż nie spełniają już funkcji rekreacyjnej, szczególnie po ociepleniu ścian i w efekcie zawężenia głębokości użytkowej balkonu.

Uzyskana wiedza, za pomocą schematu badań Pp, może stanowić podstawę do opracowania projektu, który uwzględni wymagania konserwatorskie, dla osiedla wpisanego na listę GEZ i wskaże zarządcy kierunek działań naprawczych lub uzasadni decyzję o wymianie balkonów.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Szulc J., Runkiewicz L., Geryło R., Możaryn T., Piekarczyk A., Wójtowicz M., Lamenta A., Mazurek A., Sieczkowski J., Strąg A., Warsicka D., Wojnowski D., Zięba W., Informacja dotycząca awarii i katastrof budowlanych w obszarze budownictwa uprzemysłowionego, ITB 2018, opracowanie powstało na podstawie analiz i badań ITB prowadzonych w ramach pracy, pt. Ocena bezpieczeństwa i trwałość budynków wykonanych metodami uprzemysłowionymi
- [2] Runkiewicz L., Szulc J., Sieczkowski J., Uprzemysłowione budownictwo mieszkaniowe. Dawne i obecne wymagania oraz oczekiwania, Builder 09/2021
- [3] Miedvedieva A., Ostańska A., Proposal for Modernisation of Large Block System Buildings (LBS) – Facades – Lublin University of Technology, Civil and Environmental Engineering Reports, tom 31, 3/2021
- [4] Substyk M., Utrzymanie i kontrola okresowa obiektów budowlanych, Wydawnictwo ODDK, Warszawa, 2012
- [5] Szer J., Jeruzal J., Szer I., Filipowicz P., Kontrole okresowe budynków – zalecenia, wymagania i problemy, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź, 2020
- [6] Hoła J., Runkiewicz L., Zasady wykonywania ekspertyz konstrukcji żelbetowych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2020
- [7] Runkiewicz L., Okuń R., Stosowanie opracowań rzeczoznawczych w budownictwie, Przegląd Budowlany, 5/2019, str. 48–49
- [8] Ostańska A., Thermal imaging for detection of defects in envelopes of buildings in use: qualitative and quantitative analysis of building energy performance, Periodica Polytechnica – Civil Engineering, tom 62, 4/2018
- [9] Ścisłowski Z., Trwałość konstrukcji żelbetowych, Wydawnictwo ITB, Warszawa, 1995
- [10] Praca zbiorowa pod redakcją Kamiński M., Jasiczka J., Buczkowski W., Błaszczyński T., Trwałość i skuteczność napraw obiektów budowlanych, Dolnośląskie Wydawnictwo Edukacyjne, Wrocław, 2007
- [11] Noakowski P., Rysy w żelbecie jako język konstrukcji. Różne formy zarysowania i ich interpretacje, XVII Konferencja Naukowo-Techniczna Warsztaty Pracy Rzeczoznawcy Budowlanego, Cedzyna, 2022, str. 155–173
- [12] Drobiec Ł., Jasiński R., Diagnostyka konstrukcji żelbetowych, Wydawnictwo PWN, tom 1, 2010
- [13] Lewicki B., Woźniak K., Ustroje i roboty budowlane, Państwowe Wydawnictwo Szkół Zawodowych, Warszawa, 1965
- [14] Masłowski E., Spizewska D., Wzmacnianie konstrukcji budowlanych, Wydawnictwo Arkady, Warszawa, 2000
- [15] Thierry J., Zaleski S., Remonty budynków i wzmacnianie konstrukcji, Wydawnictwo Arkady, Warszawa, 1982
- [16] Urban T., Wzmacnianie konstrukcji żelbetowych metodami tradycyjnymi, Wydawnictwo PWN, Warszawa, 2015
- [17] Ścisłowski Z., Ochrona konstrukcji żelbetowych, Wydawnictwo Arkady, Warszawa, 1999
- [18] Sokalska A., Naprawa i ochrona konstrukcji żelbetowych, Wydawnictwo Instytutu Techniki Budowlanej, Warszawa, 2012
- [19] Praca zbiorowa pod redakcją Kamiński M., Jasiczka J., Buczkowski W., Błaszczyński T., Współczesne metody naprawcze w obiektach budowlanych, Dolnośląskie Wydawnictwo Edukacyjne, Wrocław, 2009
- [20] Hansen O., (red. Gola J.), Towards Open Form Ku Formie Otwartej, Fundacja Galerii Foksal (Warszawa), Revolver (Frankfurt), Muzeum ASP w Warszawie, 2005
- [21] Gminna Ewidencja Zabytków miasta Lublin (GZmL)
- [22] Dz.Urz. Województwa Lubelskiego z 2002. Nr 124, poz. 2671 z dnia 24 października 2002 r.
- [23] Opinia Miejskiego Konserwatora Zabytków. Sprawa z dnia 13 stycznia 2023r., znak: MKZ-IN-II-4120.7.2023
- [24] Szymański J., Balkony i loggie w budynkach wielkopłytowych, [w:] Bezpieczeństwo konstrukcji. Budynki wielkopłytowe – wymagania podstawowe zeszyt 5. Seria: instrukcje, wytyczne, poradniki ITB, nr 375/2002, Warszawa
- [25] Baranowski W., Zasady ustalania zużycia obiektów budowlanych: podstawowe nazewnictwo budowlane, wyd. Wydanie poprawione i uzupełnione, Warszawskie Centrum WACETOB, 1997, ISBN 83-7165-029-9, OCLC 1022801659
- [26] Kucharska-Stasiak E., Metody pomiaru zużycia obiektów budowlanych, Materiały Budowlane 2/1995, str. 29–38
- [27] Srokowski W., Studia nad metodą określenia stopnia zużycia technicznego budynków mieszkalnych., Wydawnictwo Instytutu Gospodarki Mieszkaniowej, Warszawa, 1971
- [28] Ustawa Prawo budowlane, Dz.U. 1994 Nr 89 poz. 414, opracowano na podstawie: t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 2351, z 2022 r. poz. 88, 1557, 1768, 1783, 1846, 2206, 2687
- [29] Runkiewicz L., Hoła J., Diagnostyka techniczna konstrukcji żelbetowych, Inżynieria i Budownictwo 7–8/2018, str. 397–405
- [30] Baryłka A., Baryłka J., Diagnostyka techniczna obiektu budowlanego, Budownictwo i Prawo 4/2015, str. 19–22
- [31] Halicka A., Ocena istniejących konstrukcji budowlanych według normy ISO 13822-2010, V Ogólnopolska Konferencja Problemy techniczno-prawne utrzymania obiektów budowlanych, Warszawa, 2019
- [32] Drozd W., Analiza katastrof budowlanych w Polsce w latach 2004-2019, XXX Konferencja Naukowo-Techniczna Awarie Budowlane-2022, 187–198, Szczecin – Międzyzdroje, 2022
- [33] Runkiewicz L., Przyczyny powstawania zagrożeń, awarii i katastrof obiektów budowlanych, Przegląd Budowlany, Warszawa, 91, 5, 2020, str. 48-49
- [34] Runkiewicz L., Wybrane przykłady awarii i katastrof obiektów budowlanych w budownictwie ogólnym, XXXIV Ogólnopolskie Warsztaty Pracy Projektanta Konstrukcji WPPK-2019, Szczyrk, 2019
- [35] Poradnik Wycena budynków, WACETOB Sp. z o.o. w 1998 roku Tablica 10 Ogólne kryteria oceny i klasyfikacji stanu technicznego elementów budynku
- [36] Baranowski W., Zużycie obiektów budowlanych, Wydawnictwo Warszawskiego Centrum Postępu Techniczno-Organizacyjnego Budownictwa, Ośrodek Szkolenia WACETOB sp. z o.o., Warszawa, 2000